

MISSZIÓI LAPOK.

Evangélikus egyházi, bel- és külmissziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

kíhez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 5 korona.

Egyes szám ára 50 fillér.

Hirdetések egyezség szerint számíttatnak.

„Ismét szóla azért Jézus nekik mondván: **En vagyok e világnak ama Világossága; a ki követ engem, nem jár a setétben, hanem életnek világa leszen annak**“ (János ev. 8, 12.)

Világosság az élő lények éltető eleme. Enélkül a virág hervad, a test sorvad. A napsugár a természet ölen virulást fakaszt; a derült égre derült orcák ragyogása tükröződik vissza.

Világosság kell az emberi léleknek is, hogy igazán élhessen, hogy célját: földi boldogságát és égi üdvét elérhesse. Adott is az Isten evégre világosságot az embereknek. Már a próféták beszéde a sötétben világoskodó lámpás volt. (II. Péter 1, 19.)

Az idő teljességében pedig megjelent az emberek között Jézus és Ő meggyógyította a testi vakokat, de világosságot árasztott a lelki vakok elé is. Méltán elmondható magáról: „En vagyok e világnak ama Világossága; a ki követ engem, nem jár a setétben, hanem életnek világa leszen annak.“ Isteni tudományával és e tudománnyal egyező szent életével világosságot árasztott az emberi lelkekbe, hogy azok lássák: mit kell hinniök és mit kell cselekedniök, hogy az örökéletet elnyerhessék. Igaz, amit mondott: „Mig e világon leendek, e világnak Világossága vagyok.“ (Ján. 9, 5.)

Azután tanítványait is megbizta e világosság terjesztésével. Megparancsolta nekik: „Ugy fényljék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteiteket és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat“. (Máté 5, 16.) És az apostolok teljesítették e parancsot. Amerre csak mentek, mindenütt prédikálták az evangéliomot és terjesztették Istennek országát . . . De később olyan idő következett, melyben az evangéliomi világosságot homályosság váltotta fel. És elborult a hitélet . . .

Szükség lett a reformációra, melynek napja 1517-ben október 31-én felvirradott. Akkor az evangéliomnak gyertyája ismét a világ gyertyatartójába tétetett és meggyújtatott, hogy fényljék mindeneknek. És azóta az evangéliomi nép e világosságot nézi, e világosságot igyekszik követni, e világosság szerint intézi hitét és erkölcsét. Találkoznak ugyan némelyek, kik a modern kor által hangoztatott kétesértékű jelszavakra hallgatnak és e kor

csalगतó lidérefénye után indulnak, békétlenségükre, boldogtalanságukra, romlásukra; de az Urnak valódi követője nem tántorodik el az evangéliomi világosságtól. Hiszen látja, egyesek, népek, országok életéből, hogy ahol az emberek Istenhez, emberekhez és e világhoz való viszonyukban ez által az igaz világosság által vezéreltetik magokat, ott van haladás, anyagi, szellemi gyarapodás, boldogság.

A reformáció emlékünnepén, melyet az evangéliom népe újra megünnepelt, ismét élénkebben lobogott fel az evangéliom tüzének lángja az Urnak felszentelt oltárain, templomokban, házakban és szivekben. Jer, becsüljük meg e világosságot és kövessük ezt, hogy ne járjunk a setétben, hanem életnek világa legyen nekünk. Azért megfogadva Pál apostol buzdítását is: „Vessük el azért a setétségnek cselekedeteit és öltözzünk fel a világossághoz illő öltözetbe.“ (Róm. 13, 12.) És annyival inkább törekedjünk erre, mert akik setétségben járnak, az Irás jövendölése szerint ama nagy ítéletkor, ama külső setétségre fognak jutni. (Máté 25, 30.) Ellenben, akik követik e világnak ama Világosságát, azok egykor még dicsőbb fényben fognak ragyogni, mert eljön számukra az a boldog idő, melyre nézve írva van, hogy: „Akkor az igazak fénylenek, mint a nap, az ő attyoknak országában.“ (Máté 13, 43.) Amen.

Mesterházy Sándor.

Dr. Aston hamburgi evang. lelkész beszéde,

melyet az Izráel közötti misszió érdekében tartott.

Szöveg: Ézsaiás 43, 21: „*A nép, melyet magamnak formáltam, az én dicséretemet hirdesse.*“

Kedves misszióbarátok!

A felolvasott szent igékből először is azt látjuk, hogy Izráel — még ma is *nép*. Azelőtt néhány évvel ezt még nem igen lehetett mondani, de az utóbbi években mindinkább terjedő cionizmus mutatja, hogy Izráel szét-szórt gyermekei mégis egy népet alkotnak, mely népben megvan a nemzeti együvértartozás tudata és a nemzeti törekvés.

Azt is látjuk, hogy *különös* nép. Izráelnek meg vannak a maga *sajátosságai*. Eltekintve a szellemi és lelki sajátosságoktól, Izráelnek még más sajátossága is volt, mely különösen kitünteti ezt a népet: elismerte Istent királyának. A politikát és a népéletet a vallás uralta. Izráel *Istennek* népe volt.

Istenhez való viszonya természetesen sok jót hozott magával. Manapság is lehet Izráel fiainál sok jeles tulajdonságot találni; pl. mértékletesség, türelem, előretörekvés jellemzi e népet. De mint manapság, úgy hajdanában is Istene és királya iránti hűtlensége volt megrontója. Sokszor volt e nép engedetlen s más isteneknek szolgált. A pusztában arany borjut állított, később idegen istenekhez pártolt, a próféták szavaira nem akart hallgatni

s magát a Messiást, Istennek fiát sem fogadta el. Az üdv megvetésében is *különös* nép Izráel népe

Még megjegyezzük, hogy ezt a népet Isten különösen *formálta*.

Mire szolgál manapság Izráel szétszórátása? Mire a sok megvetés, melyben részesül? Mire a sokféle akadály, mely mindenütt e nép útjába gördül? Mindez Izráel népének nevelésére szolgál. A zsidók minden népnek nyelvét, politikai és társadalmi viszonyait megismerik; a legnehezebb viszonyok között élnek s a legnagyobb nehézségeket leküzdik. Ez a nevelés náluk eredménnyel jár. A zsidó nép *derék* nép lett. Ahol a zsidók alkalmat nyernek magukat kitüntetni, ott kimutatják, hogy tényleg tudnak is valamit. Mindenütt nagyobb és nagyobb befolyást nyernek és nemsokára Izráel népe lesz a világon a legbefolyásosabb. „Isten mentsen“ — mondja talán egyik vagy másik — „akkor a többi népnek nagyon rossz dolga lesz“. De nem úgy van, másoknak ezáltal nem lesz rossz dolguk és Isten ezt nem fogja megakadályozni, mert *ez a nép Isten dicséretét fogja hirdetni*. Isten dicsérete főként az evangéliom által hirdettetik. A Krisztusban megnyilvánult isteni szeretetnek hirdetése által tiszteltetik Isten azoktól, kik az ígét elfogadják s éppen *ezt* a tiszteletet kell hogy hozzák Istennek Izráel fiai.

De a zsidók nem ismerik a Krisztusban megnyilvánult isteni szeretetet, sokan közülök gyűlölik Jézus nevét. Ennek máskép kell lennie és máskép is lesz! Isten úgy formálta a zsidókat, hogy mindenféle ismereteket szereztek, hogy mindenféle nehézséggel sikeresen megküzdeni, mindenféle körülmények közt magukat feltalálni megtanulták. Csak az van még hátra, hogy a Szent-Lélekkel beteljenek, a Krisztusban higgyenek, akkor képesek a Krisztusban megjelent isteni kegyelem dicséretét minden nyelven, minden körülmények közt hirdetni. És ez meg fog történni. Amint Pálnál sokáig tartott a nevelés és csak aztán tért meg s lett az evangéliom derék hirdetője, úgy lesz az Izráellel is. Már most is úgy van. Az utolsó félszázad alatt Izráel fiai közül sok ezren Jézust ismerték el üdvözítőjüknek. Magában Jeruzsálemben 700 zsidó lett megkeresztelve és mindazok, kik Jézust üdvözítőjük gyanánt elfogadták, egyúttal az evangéliom hirdetőivé is lettek.

Hamburgban kifejtett munkánkról csak néhány szót akarok szólni. Harmincöt éve vagyok itt. Az első években kevés eredménnyel járt munkánk; de azóta több mint 200 zsidó férfi és nő lett megkeresztelve misszióink által, kik közül több mint 10 százalék Istenországának szolgálatába lépett. Munkáinkon látjuk, hogy Ézsaiás ígéretei beteljesednek. Isten velünk van s megáldja munkánkat. Mivel Isten velünk van, mindenkit segítségül hívunk, hogy dicsérete nemsokára mindenütt hirdettessék az ő népe, Izráel által!

* * *

Hogy Isten a zsidó népet még ma is neveli s magához akarja vonni, azt a különféle országokban előforduló zsidóüldözésekből s elnyomatásokból látjuk; de hogy a zsidó nép a kiválasztott nép, azt a bibliával együtt e népnek mostani elsőbbsége is bizonyítja a többi népek felett, úgy anyagi,

mint szellemi téren. A zsidók közti misszió mindig nagyobb és nagyobb kiterjedésű lesz s évről évre nagyobb eredménnyel működik. Miért? mert Isten formálja e népet. A cionizmus is látható megnyilatkozása annak, hogy az ó testamentomi zsidó nép még mindig az a *nép*, melynek Isten országában hivatása, feladata, célja van. Segíteni e népet odajuttatni, hogy az őseitől megvetett Üdvözítőt megismerje és szívébe fogadja, az minden komoly, hívő keresztyénnek kötelessége. A segítség azonban nem a zsidók gyűlölésében, megvetésében áll, hanem az értük való imádkozásban; a közük s érdekükben dolgozó misszió anyagi támogatásában. W. J.

Az Egyetemes ev. luth. konferencia XII. közgyűlése.

Az egyetemes evang. luth. konferencia, — mely az ágostai hitv. evang. egyház szimbolikus iratain, mint a bibliai üdvigazság legtisztább kifejezésén nyugszik s céljául az egyetemes lutheránus egyháznak minden téren való megerősítését, különösen az evangéliom hitvallásszerű tiszta tanának képviselését s megóvását, a közös egyházi érdekek előmozdítását s megőrzését, a testvéri közösség ápolását és minden egyházi műveknek, főleg a keresztyén szeretet műveinek támogatását tűzte ki, — f. évi szeptember 14—17-én Hannoverben dr. *Ihmels* lipesei theol. tanár céltudatos vezetése alatt tartotta XII. közgyűlését oly programmal, mely világosan mutatja ennek az egyesületnek életrealitását s működésének nagyszerűségét. A programnak minden egyes pontja megérdemelné, hogy beható tanulmányozás alá vegyék mindazok, kik a lutheránus egyház ügyét szívéből hordják. Nemcsak Németország minden vidéke küldte el képviselőit e gyűlésre, hanem Ausztriából, Svédországból, Norvégiából, Dániából, Oroszországból, Németalföldről és Franciaországból is többen részt vettek azon s Magyarország is képviselve volt rajta.

A gyűlés minden tekintetben magasztos lefolyással dicsekedhetett s maga a luth. konferencia is mintegy ujjászületve jött ki belőle. Abból a válságos helyzetből, melybe a porosz unión belül élő lutheránus testvérek felvételi ügye juttatta s szakadással fenyegette, szerencsésen, minden nagyobb rázkódtatás nélkül kigázolt s ez alkalommal már a porosz unión belül levő hitvalláshű lutheránus testvérek is részt vettek a gyűlésen. De már nem voltak csak túrt vendégek, mint előbb, hanem teljes jogú tagok. Azok közül is, kik annak idején ezek felvétele ellen küzdöttek, többen megjelentek s ha egyesek elmaradtak is, a jelenlevők örömet kivették részüket az általános áldásból. Bizony kívánatos volna, hogy a többiek is visszatérjenek megint e konferenciához, mert ki Isten ígését s Luther tanítását vallja, az összetartozik.

A gyűlés elé sokan aggodalommal néztek, annyival is inkább, mivel nem hiányoztak oly kísérletek, melyek a konferenciában új zavarokat akartak előidézni vagy legalább is újra feléleszteni s erősíteni a régi viszálykodást. A gyűlés azonban a legnagyobb békeségben folyt le s az előbbeni

ellenségeskedés lángjaiból fönixszként szállt ki a testvéri szeretet s a közösség szelleme. Mintha Isten maga lett volna közöttük s ajándékozta volna meg a békével azokat, kik a béke után vágyódtak. Ennek oka nem kis mértékben abban is keresendő, hogy az egyházpolitikai elem, mellyel a konferenciának sohasem volt szerencséje, teljesen ki volt zárva. Nem szavakban merítette ki erejét a közgyűlés, hanem tethoz nyult, így akarván a luth. hitvallást megerősíteni s az Istennek országát építeni. Oly utak után nézett, melyeken tényleg elérhet valamit s anélkül, hogy utópisztikus ösvényekre tévedt volna, ezeken az utakon haladt is. Kész eredményeket ugyan nem ért el, de lerakta az alapokat s a tagok abban a tudatban mentek szét: Most kezdődik a munka.

Az üdvözlő gyűlést ünnepi istentisztelet nyitotta meg, mely gazdag liturgiájával, művészi karénekével és erőteljes responsoriumaival mindenkit kellő hangulatba hozott. Ehhez járult az ünnepi beszéd is, melyet dr. Walther rostocki teológiai tanár I. Ján. 5. r. 4. verse felett tartott: „Az a győzelem, amely meggyőzte a világot, a mi hitünk“. Ezután megkezdődtek a rendes gyűlések, melyek három napon át folytak. Az üdvözlő beszédek közül, melyek mind hatalmas tanubizonyság amellett a lelkesedés mellett, mellyel az egyet. luth. konferencia iránt egyháziak és világiak viseltetnek, e helyen csak azt az egyet kívánjuk kiemelni, melyet *Grote* szenátor Hannover város tanácsának képviselőjében mondott, hogy kimutassuk, mily beszédek hallani Németországban világi férfiak ajkáról: „Keresztyén emberre nézve — úgymond — ki tapasztalta az élő és feltámadt Istenfiának dicsőségét s tudja, hogy minden embernek megmentése attól függ, vajjon elismeri-e Jézus Krisztust urának és üdvözítőjének, magától értetődik, hogy oly gyűlésre, minő a jelenlegi, szívélyes érdeklődéssel tekint. Ha a keresztyénséget keresztyén érti is csak meg, nem maradhat elrejtve még a leggyengébb elmék előtt sem, mily bőséges áldást hozott a keresztyénség a világra. Hogy milyen szegény volt Krisztus előtt a világ, s a keresztyénség hogyan alakította át azáltal, hogy a jogra és erkölcsre, a művészetre és tudományra tisztító, nemesítő, éltető hatást gyakorolt, ennek kimutatása a történet dolga. Csak arra legyen szabad rámutatnom, hogy a szeretet, — melynek sem a zsidóknál, sem a görögöknél nem volt helye — csak a Krisztusban jelent meg. S mégis növekszik Krisztus ellenségeinek száma, kik az evangéliomot bolondságnak mondják és megvetik s a brutális egoizmust és az emberfeletti embert helyezik a trónra. S mindez mégsem nyugtalanít bennünket. Emberi bölcsesség Isten előtt bolondság; míg ellenben magának az Úrnak szájából tudjuk, hogy az ő beszéde igazság s övé a jövő, mivel újra el fog jönni, hogy felállítsa országát. Krisztus ellenségeivel szemben nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy csak a keresztyénség a jövő; mert ez az igazság s ez győzi meg a világot; a sivár pesszimizmussal s annak kétségbeesésével, a materializmussal s annak világias érzületével szemben a keresztyén ember örömmel halad a maga útján s élvezi, amit Isten ad, kerüli, amit Isten elítél. — Ha pedig úgy áll a dolog, hogy Krisztus az út, az igazság és az élet, hogyan maradhatna hátra az ember, ha Krisztus

hirdettetik. A sátán s a bűn sötét hatalma még mindig létezik s mindenkítől harcot kíván. Aki maga akarja azt megvívni, elbukik. Itt Jézus Krisztus segíthet csak, ki a sátán hatalmát megtörte. Az ő győzelme a mi győzelmünk, melyet kegyelemből ad nekünk, hogy tért engedjünk szellemének. Vajha a jelen napok tárgyalásait a Jézus Krisztus szelleme hatná át, a szeretetnek és közösségnek a lelke! — A Szentlélek vezesse Önöket minden igazságra!“

A konferencia gyűléseinek fénypontját három előadás képezte, melyek mind tetszámbe mehetnek. Az első előadó dr. *Ihmels* lipcei teológiai tanár, a konferencia elnöke volt, kinek tárgya — „*a Szentlélek működése az egyházban*“ a jelenbe nyúlt bele. Előadásában oly kérdést tisztázott, mely már nagyon is égetővé vált: *a keresztyén közösségek* (Gemeinschaften) kérdését. E közösségek egyre gyarapodnak s növekednek s már a legféltre esőbb vidékeken is megvetették lábukat. Ami az egyházi hatóságokat izgalomba hozza, a lelkészeket két táborra osztja, melyek közül az egyik örömmel, a másik aggodalommal nézi a megindult mozgalmat, afelett a lutheránus konferencia tovább nem hallgathatott. Döntő határozatot a kérdés felett nem hozott, de meg kellett azt világítani, nehogy egyházunk oly ügyet segítsen elő, melyet esetleg el kellene itélni, avagy oly ügy ellen küzdjön, melyet fel kellene karolni, *Ihmels* meg tudta adni a helyes irányelveket s hogy a konferencia nem tört e közösségek felett pálcát, hanem anélkül, hogy tévedései elkerülték volna figyelmét, elismerte a jót bennök s békülékeny jobbát nyújtotta feléjük, azon csak örülni lehet. A vita még nincs befejezve, csak most kezdődik. De hogy megkezdődött s mindjárt az első szó e téren ily magaslatra vitt s ily nagyszerű irányelveket adott, ez mutatja éppen, hogy a konferencia nem duzzogni és tiltakozni akar, hanem cselekedni.

A hatásos referátumnak gondolatmenete nagy vonásokban a következő:

Mivel a Szentlélek működésének jelentősége abban áll, hogy általa Istennek történeti kijelentése a gyülekezetben folytonos lesz, nincs igaz hit a Szentlélek nélkül s úgy a gyülekezetnek, mint az egyes keresztyénnek élete is szükségképen a Szentlélekben való élet. Az Istennek ezen történeti kijelentése azonban csak az igében és szentségekben jut nekünk; azért a Szentlélek úgy üdvözítő, mint charizmatikus működésének tere ezekben van. Az egyház most már annyiban műhelye a Szentléleknek, amennyiben az ige és a szentségek ő benne vannak. A lélek minden működése azonban személyes hitet akar teremteni, — de nem rossz individualizmus alakjában. Amint működése már eleve az egyházban választotta műhelyét, úgy e működés célja is az egyház, mint a hívők gyülekezete. A hívők ezen gyülekezete lényege szerint szükségképen láthatatlan, de ép oly szükségképeni séggel a lényege szerint láthatatlan egyház láthatóvá lesz, az ige és szentségek kezelése által. Minden egyéb kísérletet, az egyházat láthatóvá tenni, mereven el kell utasítani. Tényleg azonban az egyházat — szubjektive — csak a hitnek közössége tartja fenn, amiért is mind azokat a mozgalmakat, melyek ezt a közösséget ápolni és kifejtetni törekesznek, céljukat tekintve

rokonszenvvel kell fogadni, ha az egyes részleteket erős kritika alá vesszük is. A gyakorlati működésben tehát kettőre kell figyelemmel lenni; egyrészt arra, hogy az egyház a Szentlélek műhelye, másrészt arra, hogy az egyház a *Szentléleknek műhelye*. A Szentlélek működésének egyedüli kritériuma pedig az, hogy a Szentlélek minden működésének tartalmát Jézusnak megdicsőítése képezze.

Az ugyancsak még szeptember 15-én tartott esti ülést *Vaucher* párisi tanárnak „Lutheranizmus és nemzetiségek“ című értekezése és dr. *Haccius* hermannsburgi misszióigazgatónak „Lutheranizmus és pogánymisszió“ című referátuma töltötték ki. Az előbbeni, kiindulva abból az igazságból, hogy egyedül a lutheranizmus képes igazán méltatni a nemzetiség jelentőségét és értékét, kimutatja, hogy a nemzetiség érdekében sem az egyházak hitvallásbeli különbségeit elsimitani, sem az egyes hitvallási egyházakat mint a nemzeti különbségek termékeit felfogni nem szabad. A lutheranizmus egyetemes jellegű, azért minden népnek nemzeti mezében kell azt nyújtani, úgy hogy a nemzetiség az egyháznak nem korlátja, hanem inkább támaszaként tűnjék fel. — Dr. *Haccius* szintén a lutheri hitvallás nagy becsét hangsúlyozta a többiekkel szemben s rámutatott, hogy különösen a lutheránus egyház van hivatva arra, hogy a pogányoknak az evangéliomot hirdesse.

(Vége következik.)

A Lipesei Misszióról.

Legujabb hírek.

(Folytatás és vége.)

F. é. május 22-én és következő napján misszionáriusaink üdülőhelyén *Kodaikanalban* folyt le női misszionáriusaink harmadik konferenciája, melyben D. Sandegren elnöklete alatt 14 missziói tanítónő (köztük 6 diakonissza) vett részt. A konferencia természetesen főleg a *szenána*-munkával foglalkozott: így a svéd *Peterson* kisasszony, ki már 1890 óta működik Indiában, a Padtukótei városában végzett *szenánamunkáról* referált,*) kiemelve a keresztyén orvosok működésének kedvező befolyását a misszióra. *Hensolt* Augusztia tanító-diakonissza a *Tamulországban folyó lutheri női misszió* címen tartott előadást, történeti visszapillantást vetvén egyházunk ezen missziói ágára és a különböző lutheri női missziók szervezetét ismertetvén. E szerint az első női misszionáriusokat egyházunk részéről a „Svéd Hazai Misszióegylet“ küldte ki 1887-ben Középpindiába, utána a dán (1888), majd a lipesei (1890), 1895-ben a berlini Gossner-féle misszió, 1899-ben a schleswig-holsteini s végül 1900-ban a hermannsburgi misszió bocsátott ki nőmunkásokat az ind missziói mezőre. Lipesei misszióink e tekintetben is helyes középuton jár, amennyiben női missziója alá van ugyan rendelve a férfi misszionáriusoknak, de mégis megvan neki a szükséges szabad mozgása. Különféle, a női

*) Lásd Missziói Lapok 242. old.

misszióval összefüggő kérdés megbeszélése után, minő volt pl. a keresztyén nőnek pogány férjéhez való viszonya, a bibliai történetek-, bibliai versek-, káté-, imák- és énekeknek a szenánákban való mily mértékű emlékeltetése stb., *úrvacsorai* istentisztelettel záródott e konferencia, melyben az Indiában működő különböző lutheri missziók békés egyetértésének tanubizonyságául svéd és hermannsburgi misszionáriusnők is részt vettek mint vendégek.

Indiai misszionáriusaink az utóbbi időkben igen élénk *irodalmi működést* fejtenek ki. *Öt* időszaki folyóiraton kívül**) a *tamul* nyelven írott könyvek egész sorozata jelent meg részint Trankebárban, részint Madrászban: így az *Új Szövetség* javított kiadása, Kurtz *Szent Történeté*-nek II. része (újszöv. bibliai történetek), a missziói hárfából és az énekeskönyvből vett *lelki énekek*-nek 10 új énekkel bővített második kiadása, melyet különösen a tanuló-ifjúság kedvel nagyon. — Különösen kiemelendő *Ellwein* misszionáriusunknak a dr. Buchrucktól szerkesztett *Ó- és Újszövetségi Bibliai Történetek* sikerült fordítása, mely népszerű nyelvezetével még lipcsei misszióink körén kívül is sok elismerésben részesült s határozott irodalmi haladásnak minősítettet. — *Reichardt* misszionárius missziói iskoláink alsóbb osztályai számára adott ki egy fokokként haladó *Bibliai Történetek Gyűjteményét*, hozzáfűzött bibliai versek-, énekversek-, kátérészletek- és magyarázatokkal együtt. *Beisenherz* egy *tamul-angol szótár* kiadásán fáradozik. *Zehme*, trankebári szemináriumú igazgató, „*Jesu dscheja sieler*“ (Jézus a győztes hős) címen apologetikai művecskét írt, melyben Urunk életének történeti valóságát mutatja ki, visszautasítván a pogány részről Krisztus természetfeletti születése és életének különböző tényei ellen intézett támadásokat. E művecske ekkép keletkezett: egy Póreiárban tartott pogányprédikáció alkalmával az ottani pogányok misszionáriusainknak könyvecskét adtak át, melyben egy bizonyos Chandra Varna azt igyekszik bizonyítani, hogy *Jézus soha sem élt*; egyben kijelentették, hogy addig nem hallgatják meg misszionáriusainknak meghirdetését, míg nem felelnek ezen vádiratra.

Tamul bennszőlött lelkészeink is serényen forgatják tollukat. A trankebári *Sámuel* 25 rövid írásmagyarázatot bocsátott közre Müller Henrik „*Erquickstunden*“ című, a német építő irodalomban nagyon ismeretes, jeles mű szellemében és modorában; továbbá *Jeruzsálem elpusztításának* rövid történetét és „*Az igaz bánat könnyei*“ e., ugyancsak Müller Henrik-féle traktátusnak fordítását. A madrászi *Dévaszagájam* Murraynak egyik építő irányú könyvét fordította angolból. A trankebári *Arulappen* az irodalmi bizottságban működik. A trankebári missziói könyvkiadásunk katalógusa összesen mintegy 100 *tamul* és 6 angol iratot foglal magában, melyeknek a *tamul* népegyház kiépítése körül igen nagy jelentősége van.

Nagy reményekre jogosít fel, mit *Fehlberg* jelent *Dindigal* állomásról, hol a múlt évben 130 lélekkel szaporodott a lutheri gyülekezet s hol maig is igen élénk *áttérési mozgalom* van a római katolikus egyházhoz tartozó szudrák között. Misszionáriusunk jól tudja ugyan, hogy lipcsei misszióink

**) Lásd ezekről a „Missziói Lapok“ jelen évfolyamának 83. és köv. oldalát.

a multban már igen sok szomorú tapasztalatot tett a római egyházból ártértekkel, de szilárdan meg van győződve, hogy a dindigaliak hűek maradnak majd az evangéliom egyházához, mivel nemcsak teljesen önkéntesen jönnek, pénzsegélyt tőlünk sem nem kapnak, sem nem remélnek, jómódú parasztlétükre rá sem szorulnak, hanem mivel már eddig is bátran viselték el a fanatizált római többségtől eredő üldöztetést: a falubeliek nem beszélnek velük, a kereskedők nem adnak el nekik semmit, a község borbélyja nem áll szolgálatjukra, a ruhamosók nem tisztítják ruháikat, sőt ellenfeleik a kaller (= tolvajok) rendjét bujtatják fel, hogy keresztyéneinktől ellopják marháikat, erőszakkal lebontják házaikat, meglesik és megverik őket s „*mindezt papjaik titkos vezetése mellett.*“ Mindezek dacára egyikük sem gondol arra, hogy ezen üldöztetésektől a római egyházba való visszatérés által meneküljön meg. *Pamcsampatti* faluban, hol a jezsuitáknak főállomásuk van nagy székesegyházzal és középiskolával, 80 pogány szakkili (= timár) a mi misszióknál jelentkezett a keresztyén hitben való oktatásra. Jellemző, hogy ezeknek a jezsuita hittérítők azt mondják: *maradjatok inkább pogányok, mint sem hogy lutheránusok legyetek.* Még rikitőbb fényt vet a rómaiak prakszisára, ha azt olvassuk Fehlberg jelentésében, hogy gyülekezeteik tagjai lelkiismeretlen módon elhanyagolják lelki pásztoraik által, minek következtében keresztyén ismeretük a nullával egyenlő s életük se különbözik egy hajszálnyira sem a pogányokétól. A dindigali kosztosiskolában 15 magasrendű pogánytanuló is van, kik teljes kosztpénzt fizetnek, mi szintén ritkaság a mostani ind hazafias (= szvadesi) mozgalom közepette.

Tamul gyülekezeteink között a *valláserkölesi állapotot* illetőleg igen nagy a különbség a szerint, hogy többnyire szudrakeresztyénekből alakultak vagy inkább páriakeresztyénekből. A *szudragyülekezetekben*, a milyenek pl. a Trankebár, Póreiár, Madrász, Tancsaur, Tricsinopoli s más állomásainkon levők, a keresztyénség már meggyökeredzett a népeletben. Póreiárban a kommunikánsok az urvacsorára jogosultaknak 261 százalékát teszik, tehát minden konfirmált egyháztagnak évenként 2—3-szor járul az Ur asztalához. *Koimbaturban* a templom mindenkor tul van zsufolva. Azonban dacára ezen külső egyháziasságnak a szudragyülekezetek is még sok fogyatkozásban szenvednek, különösen gyakori bennük a büszke kasztszellemből folyó viszálykodás és keményszivűség.

Aránylag sokkal alantabb fokon állanak a *pária-* vagy *pandzsama-*gyülekezetek; ilyenek a koromandelparton fekvő Pándur, Trivallur, Siali, Majáveram, Manikramam stb. Ezeknek tagjai sokszor csak a szociális nyomortól ösztönöztetve lettek keresztyénekké, a misszióban látván egyedüli megmentőjüket. Keresztyén jellemekké való nevelése a misszionáriusok hivatásának egyik legnehezebb feladata, mely felé való törekvésükben sok csalódásnak s keserű tapasztalásnak vannak kitéve. Igen gyakori köztük a férfiak iszákossága és az ezzel összefüggő paráznaság, néhol még sok régi babonával is találkozunk a páriagyülekezetekben. Az istentisztelet látogatóinak száma e gyülekezetekben a lélekszám 16% és 80% közt forog. Terilandurban tamul keresztyéneink egészen önszántukból azon egyhangu hatá-

rozatot hozták, hogy minden férfiú, ki más mint betegség okából mulasztja el a templomot, a gyülekezeti pénztár javára 10 fillért fizet büntetésül. Érdekes, hogy egyes misszionáriusaink az istentiszteletek élénkítése céljából legujabban *tamul népdallamokra* irt énekekkel is tettek próbát és pedig, mint *Kannegiesser*, trivalluri misszionárius írja, azon szép eredménnyel, hogy míg eddig az európai chorálokat a gyülekezeti tagok alig énekelték, most a legtöbb helyen lelkesen énekelnek.

Sok helyütt a gyülekezetből kirekesztett több hívónk van, miután misszióink igen komolyan kezeli az *egyházfegyelmet*, mely a legtöbb esetben el is éri áldott célját t. i. hogy bűnbánatra és megtérésre készíti a bűnösöket. Tamul gyülekezeteink egyébiránt az egyházfegyelem gyakorlására nézve az evangéliomi álláspontnak megfelelő, Jézus és az apostolok szellemében megalkotott, pontos rendszabályokkal bírnak, melyek nálunk is mintául szolgálhatnak némelyik fegyelmezetlen egyháznak.

Ugy szudra- mint pária gyülekezeteink kiépítésére áldásos befolyással vannak legnagyobbbrészt derék és példás életü *bennszülött lelkészeink*, kik közül a f. évi július 7-én Madrászban 73 éves korában elhalálozott *Pákiam* igen kiváló alak volt. A mult század 50-es éveitől kezdve szolgálta misszióinkat előbb mint tanító, majd mint katecheta, 1865-től fogva 1896-ban történt nyugdíjaztatásáig pedig mint lelkész Majáverámban és Sialiban. Bár szudra volt, benső szeretettel viseltetett a szegény páriák iránt, kiket szociális munkával is igyekezett megmenteni. Ő alapította tamul keresztyéneink áldásosan működő *temetési pénztárát* is, irodalmi tevékenységet is fejtett ki.

A Német-Keletafrikában a *dzsagga* négerek közt folyó misszióink még mindig megsínyli az „uj idöket“, melyek hatása alatt a hittérítői munka több esalódással jár mint azelőtt s lassabban halad előre mint kezdetben. A vagyoni gyarapodással és a nagyobb jobbiztonsággal a dzsaggák igényei és önérzete is növekedett, minek következtében nemcsak hogy nehezebben állanak munkába a missziói állomásokon, de még az istentiszteletet is kerülük s ellene szegülnek az egyházi fegyelemnek. Nagy akadály a misszióinknak a néger faj jellemző bűne: a *hazuugság*, mely a dzsaggáknak is második természetévé vált. Ha a misszionárius istentiszteletre hívja, mind-egyik a legnagyobb előzékenységgel azt feleli: „Igen, igen ott leszek!“ — de alig van egyik-másiknak is eszeágában, hogy csakugyan elmenjen oda. Ezenkívül az „uj idök“ dacára is igen sok régi babona és bűn él a dzsaggákban, mint pl. az iker gyermekek egyikének megölése.

Ukambában még mindig eredménytelen hittérítöink munkája, söt a mult évi lélekszám ismét apadt s most már csak 16 keresztyénünk van e keményszivü nép között. *Hofmann*, missziói esperes, ki jelenleg Németországban van szabadságon, hazautazta előtt egyik wakamba törzsfőnek azt mondá: „Én most ismét Európába térek vissza. Kilimandzsaró vidékén működő misszionárius társaim kik szintén haza mennek, otthon azt jelenthetik, hogy a wadszaggák megtérnek Istenhez, nekem azonban azt kell mondanom a wakambákról: „Még mindig nem tértek meg!“ Mire a wakamba azt felelte: „Ukamba igen régi szántó föld; régi szántóföldön nem aratunk

semmit se; de ha nem fáradunk bele a trágyázásba, a termés még se marad el. Annakokáért ne vessed el bizalmadat, csak folytassátok tovább a trágyázást, még nálunk is fogtok aratni!“ A pogány férfinak eme szavát Ukambának üdvözlő üzenete gyanánt hozta át Hofmann az európai missziói gyülekezet számára, mely már-már kétségbe akar esni a wakambák közötti munka eddigi sikertelensége miatt.

Misszióink krónikája az utolsó hónapokban, sajnos, 3 missziói munkás *visszalépéséről* hozott hirt: *Dachselt*, ki 1885 óta szolgált Indiában nagy hűséggel, egészségi okok miatt vált ki, s most Szászországban vállalt lelkészi hivatalt; hasonló okból haza fog térni *Prozell* tanító kisasszony is, ki 1896 óta áll az indiai szenánamisszió szolgálatában s nevezetesen Majá-veram brahman családjában fejtett ki áldásos működést. Végül hazánkfia, *Kalmeyer*, ki Mosiban a nővérek házat építette fel, szintén megvált misszióinktól.

Annál öröndetesebb, hogy *dr. med. Ittameier*, hasonló nevű dzsagga misszionáriusunk édes testvérje, a bajorországi gräfenbergi Ittameier egyház-tanácsos fia, *missziói orvosnak* jelentkezett s jövő évi február havában két ludwigslusti diakonisszával: *Schulz* Bertával és *Sammy* Gesinével Kelet-afrikába fog menni. Ittameier jelenleg Lipszében még a fogorvosi szakban képezi magát ki, a két nővér már a múlt télen tanulta a szabadságon levő Krause misszionáriustól a szuahéli nyelvet, Sammy azonkívül a múlt nyáron a rostocki egyetem nőiklinikájában bábakurzust is végzett. E három társaságában még *Fokken* misszionáriusunk öccse is kibocsáttatik majd Keletafrikába missziói kézművesnek. Október közepén pedig cand. rev. min. *Schöne* András lépett be missziói szemináriumunkba, hogy ott a missziói szolgálatra előkészüljön.

Lipcsei misszióink október hó 12.—14. napjáig *Greiz* városában *hetedik missziói tanfolyamát* rendezte, mely a következő érdekes programmal folyt le: Hétfőn, október 12.-én, esti 8 órakor *Schwartz* missziói igazgató megnyitotta a tanfolyamot, majd *Gerhold*, greizi szuperintendens és főkonzisztórium tanácsos a 118. Zsoltár 25 s köv. verse alapján szólt az egybegyűttekhez, utána pedig *Meyner*, indiai misszionárius a Déloroszsországnban és Lengyelországban tett missziói körútján tett tapasztalatait mondotta el.

Kedden d. e. 8 $\frac{1}{2}$ órakor *Auerbach*, gerai szuperintendens Róm. 11, 11—24 alapján tartott írásmagyarázatot; 9 órakor *Meyner* „A jelenlegi indiai zavargások és a misszióra való jelentőségük“ címen tartott előadást; 11 órakor *Köberlin*, walsdorfi lelkész „A misszió és a modern világnézet“ egymáshoz való viszonyát tárgyalta. Délután 3 órakor *Gehring* misszionárius „A női misszióról és a hazai egyházban való előmozdításáról“ szólt, majd 5 órakor *Hoffmann* lelkész arról értekezett, hogy „Mikép biztosíthatjuk a missziói társaságunk munkájához szükséges anyagi eszközöket a hazai missziói gyülekezetekben? Este 8 órakor *Gutmann*, dzsagga misszionárius, hittérítői tapasztalatait adta elő.

A tanfolyam 3.-ik napját *Dr. Frotscher* szuperintendens imája és Ezékiel 3, 22—24 alapján tartott írásmagyarázata nyitotta meg. Utána

D. Kittel, lipcei egyetemi tanár: „Jónás könyve és a pogánymisszió“ címen tartott előadást, majd *Gutmann* misszionárius „A dzsaggák születésénél és házasságánál divó szokásokat“ ismertette. *Bemmann* lelkésznek délután tartott előadása „Az iskola a misszióban és a misszió az iskolában“ c. tárgyról szólt. *Schwartz* igazgatónak záró szavával végződött e missziói tankurzus, melyen a környék lelkészein és tanítóin kívül különösen számos greizvárosi mindkét nembeli misszióbarát vett részt.

Missionknak a f. év első 8 hónapjában 37 ezer márkával *kevesebb bevétele volt* mint tavaly ugyanezen időben. Ennek következtében a misszió vezetősége kénytelen volt *kölcsönnel* fedezni a folyó kiadásokat, miért is ismételten azon kérelmet intézi missziókn barátjaihoz, hogy a begyült missziói adományokat már most küldjék be s ne várjanak addig, míg a többi is befoly.

Végül még megemlítjük, hogy lipcei missionknak az 1907. évről szóló *jelentése* a missziói kiadóhivatalnál* ingyen és bérmentve megkapható. *Tartalma*: európai és benszülött missziói munkásaink *jegyzéke*, 1907. évi *statisztika*, a *számadó jelentés*, továbbá a misszió prépost és az indiai svéd diócezis szuperintendensének *évi jelentése*, a kamba és a dzsagga misszió *évi jelentése*, *Zehme* misszionáriusnak *jelentése* a trankebári katechetákat képző tanfolyamról és *Krause* misszionáriusnak „A lipcei misszió keletafrikai munkájának kezdetét“ tárgyaló cikke.

Németjářfalu.

Zimmermann János.

Németországi utazásom.

Irta: Scholtz Ödön.

(10. folytatás.)

A Szentföld és Németország azon helyeinek meglátogatása, melyeket ottlétével Luther szentelt meg, volt mindég életem egyik fővágya. Ez utóbbiak közül Eislebent Halleből s Wittenberget Berlinből már theologuskoromban látogattam meg, most pedig végre sorrakerült a többi megszentelt hely is, első sorban Luther „kedves városa“ Eisenach, a Wartburggal. Amint az állomásnál a Miklóskapun (Nikolaitor) át a Karlsplatra léptem, a 11. századból származó román stílusban épült hatalmas Nikolaikirche előtt Luther éreszobra köszöntött. Nines Németországon valamire való protestáns város, mely a nagy reformátornak szobrot ne emelt volna, s hogy Eisenach hű maradt egykori világhírű lakosának szelleméhez, legjobban bizonyítja, hogy a város 32000 lakosa között csak mintegy 900 a katolikus és körülbelül 700 a zsidó, s ezek is mind bevándoroltak, míg az őslakosság ma is kizárólag evangélikus. A szobor Luthert a szokott helyzetben ábrázolja, amint jobbajával a balk ezével szívéhez nyomott bibliára mutat, míg a szobor talpazatát dom-borművek díszítik, melyek Luther eisenachi és wartburgi tartózkodásának egyes jeleneteit ábrázolják.

*) Verlag der Ev.-Luth. Mission zu Leipzig, Karolinenstrasse 17.

A Lutherszoborral szemben volt a bejárat a „Christliches Hospiz“-ba (Karthäuserstrasse 20a), ahol megszálltam. Ilyen *keresztény szálloda*, mely rendszerint egy evangélikus belmisszió egyesület alkotása és tulajdona, minden nagyobb német városban van s rendszerint egy képzett belmissziói munkás u. n. diakonus vezetése alatt áll, kit „*Hausvater*“-nek neveznek. Már ez az elnevezés mutatja, hogy a Hospizok családias jelleggel bírnak. A keresztény lelkületű utas családias otthont lel bennök. A vendégek testvérekül érintkeznek benne egymással s a Hausvater és neje mindenben szülői jóindulattal állnak a vendégek rendelkezésére. Ugy a szállásdíj mint az ellátás igen jutányos, mivel a Hospizokat nem nyereszkesedési vágyból alapítják. Szeszese italokat rendszerint nem mérnek ki, a borra válót, az utazók ezen legkellemtlenebb zsarnokát pedig a számla bizonyos százalékával (rendszerint 5%) megváltják.

Amint beléptem, a háziatya nagy szivességgel fogadott és sietve vezetett szobámba, mivel előre megmondtam neki, hogy még ma fel akarok menni a Wartburgba, hogy a holnapi vasárnapot teljesen az épülésnek szentelhessem. Amint tehát a közvetlen a Hospiz felett fekvő Wartburgvárba vezető utat megmagyarázta, dobogó szivvel útnak indultam. Utam Eisenachon át, a leirhatatlan szépségű Mariental irányában vezetett, mely évenként ezernyi ezer idegentől látogatott nyaralótelep épen ottlétem évében (1906) gyógyfürdővé emeltetett. A kiválóan gondozott út a Reuter- és Wagnermuzeomot tartalmazó Fritz Reuter-villa mellett, melyben egykor Németország ezen legnépiesebb költője lakott, elvezetve, kanyarulatokban visz a város felett 187 méternyi magasságban fekvő várba.*) Én a kanyarulatokat átszelő gyalogútra tértem, mely évszázados bükfaerdőn, helyenként óriási sziklatömbök között vezetett s mintegy 40 pernyi gyaloglás után ott álltam a világhírű vár bejárata előtt.

Wartburg vára 1067—1070-ben épült s eredetileg a thüringiai örgrófok székhelye volt. Károly Sándor nagyherceg 1847—1862-ig stilszerűen renováltatta, úgy hogy ma egyike Németország legszebb románstílusú műemlékeinek. A vár restaurálása a következő terv szerint készült: „A Wartburg adjon mindenekelőtt hű képet fénykoráról, midőn a 12. században hatalmas, műkedvelő örgrófok székhelye s a középkorban a nagy német költők versenytere volt. Aztán pedig arról, midőn a 16. század elején dr. Luther Mártonnak menedékhelyül szolgált, ahonnét ama nagy hitbeli küzdelem kiindult.“ S ez a kényes feladat a legjelesebb szakértők buzgó közreműködésével, 15 évi szakadatlan munkásság után oly csodálatra méltóan sikerült, hogy a vár most „mint drágakő áll a zöld hegláncolatban“, hol „a régmúlt idők díszét új fény sugározza körül“.

Kimondhatatlan érzés fogta el egész valómat, midőn a leeresztett függőhídon át beléptem a várudvarba. Hisz ugyanezen a kapun járt egykor be s ki Erzsébet, a szent életű magyar királyleány, s itt lépett be 1521 május 4-én dr. Luther Márton Wartburg várába, hogy elrejtve ellenségeinek

*) A tenger színe fölött 410 méter.

gyilkos haragja elől, mint „György lovag“ készüljön csendben, csak Istenére és Megváltójára támaszkodva, világboldogító szent hivatásának folytatására. De magába a várba nem lehetett mindjárt bemenni, mivel a vezető csoportonként kalauzolja az érkezőket s csak ha az egyik csapat kijött, mehet be az addig összegyülekező másik. Azért a közbeeső időt a várhoz stilszerűen hozzáépített ónémet berendezésű vendéglőben töltöttem, hol roppant gazdagságú bazár is van, melyben mindenféle emléktárgyat lehet vásárolni. Itt árulják a belépő jegyeket is a várba. A tornáczra ültem, honnét gyönyörű kilátás nyílik a vadregényes thüringiai erdőre. Dacára annak, hogy már erősen esteledett, a vendéglő még mindig tömve volt idegenekkel. Hiszen a Wartburglátogatók száma minden éven meghaladja a százezret s így nem csodálható, hogy a vendéglős a néhány nap előtt történt árverésen, a következő 6 évre évi 60.000 márka (72.000 K) bért ajánlott meg. A szomszéd asztalnál egy eisenachi urakból álló társaság épen erről beszélgetett, midőn csemetés jelezte, hogy az utolsó csapat vezetése következik s így sietve futottam, hogy el ne mulasszam az alkalmat.

Körülbelül ötvenen voltunk, kik követtük az egyenruhás vezetőt s mindegyikünk arcáról a megilletődéssel párosult kíváncsiság tükröződött vissza. Először az *Erzsébet-folyósóra* léptünk, melynek egyik falán Schwind Mór festő 6 nagy freskoképben örökítette meg árpádházi „szent“ Erzsébet életét. Ezek a következők: 1. Erzsébet mint 4 éves menyasszony Wartburgba érkezik; 2. A rózsacsoda; 3. Erzsébet elbucszik a keresztes háboruba induló férjéért; 4. Erzsébetet négy gyermekével elűzik Wartburgból; 5. Erzsébet mint apáca meghal Marburgban; 6. Szentté avatása s csontjainak eltemetése Marburgban. A nagy freskók közé Erzsébet hét jó cselekedetét festette a mester, amint az éhezőket eteti, a szomjazókat megitatja, szállást ad a fáradtaknak, felruhazza a meziteleneket, vigasztalja a foglyokat, ápolja a betegeket s eltemeti a halottakat. Ezen képek, melyekben Schwind mesterialleg oldotta meg feladatát, elvonultatják a szemlélő előtt a nemeslelkű asszony életét s nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy Erzsébet hire, dicsősége még ma is bejárja az egész világot.

Az Erzsébet egyéniségéből kiáradó keresztény erények hatása alatt mentünk át a *várkápolnába*, mely 1319-ben épült. Itt különös figyelmet érdemel a kőszlopsor, s a jobboldali ablak oszlopféjén Ádám és Évának a kigyótól átfont szoborműve, mely utóbbi egy szakállas ember (Krisztus) megragad. A kápolna gazdag díszítésű. Különösen szépek a festett ablakok, melyek a kis Jézust karján tartó Szűz Máriát, a kápolnát felszentelő Siegfried mainzi püspököt, Szent Lajost az oroszlánal s szent Borbálát ábrázolják. Reám legnagyobb hatással persze a szószék volt, melyről Luther prédikált. A szószék melletti oszlopon függ Gusztav Adolf kardja, mellyel a lützeni csatában harcolt s melyet holttestének feltalálása után Weimari Bernát vett magához, ki Gusztáv Adolf eleste után átvette a parancsnokságot.

A következő terem, melyet megtekintettünk a híres „*dalesarnok*“ volt. Itt hajdan az egyik oldalon felállított szinpadon a költők adták elő dalaikat, mit az uraságok a másik oldalról hallgattak. A monda szerint e teremben

folyt le 1207 körül I. Hermann örgróf idejében azon világhírű dalhare (Sängerkrieg), melyen azon kor leghiresebb német dalnokai: Walther v. d. Vogelweide, Wolfram v. Eschenbach s az osztrák Heinrich v. Ofterdingen vettek részt s melyen mint döntőbíró a magyar Klingsor*) szerepelt. Ezen különös harcot, mely Wartburg várát szintén világhírűvé tette, Schwind Mór festő a főfalon szintén egy óriási méretű képben örökítette meg, mely azt a jelenetet ábrázolja, mikor a dalverseny véget ért s a bírák az ítéletet kihirdetik. A Wolfram v. Eschenbach által legyőzött Heinrich v. Ofterdingent a hohér épen a vesztőhelyre akarja vezetni, mikor az Zsófia örgrófnő lábaihoz borúl s arra kéri, hogy Klingsor mestert hívhassa meg döntőbíróul. Az örgrófnő beleegyezik s Biterolf a felhőkön odalebegő Klingsorra mutat. Hogy a nevezett híres német költők a mondott időben a Wartburgon tartózkodtak, az történeti tény, de a többi ami hozzájuk fűződik csak monda.

Remek szép az *Erzsébet-szoba* (Elisabeth-Kemenate) hol több, Erzsébettől származó tárgyat őriznek: egy szekrényt, imádságos könyvet, oltárterítőt stb. De ami e termet most kiválóan értékessé teszi, az azon a bolthajtásos tetőzetet díszítő, gazdag színpombában tündöklő üvegmozaik képsorozat, melyet 200,000 márka költséggel II. Vilmos német császár alapított, a vár restaurátorának Károly Sándor nagyhercegnek emlékére, kinek vendégeként gyakran tartózkodott a Wartburgon. Ezen remekművek Oettken tanár alkotásai s szintén Erzsébetre vonatkoznak. Az első a magyarországi Klingsort ábrázolja, amint elragadtatással nézi a csillagot, mely Erzsébet születését hirdeti. A másikon a thüringiai követek megkérlik II. Endre magyar királytól Erzsébet kezét az örgróf kis fia, Lajos számára. A harmadik képen a két kis gyermek Lajos és Erzsébet egy bölcsőben alszik. Végül a negyedik Erzsébet templombamenetelét ábrázolja.

A *fegyvertáron* át, melynek gazdag gyűjteménye között Bölcs Frigyes és Állhatatos János páncélzata ragadta meg leginkább figyelmemet, ismét kijutottunk az udvarba.

De hát a Lutherre vonatkozó helyiségek hol maradtak? fogja kérdezni a szives olvasó s bizony az éni gondolatomat is ez a kérdés foglalkoztatta, midőn egy a vár másik oldalán fekvő ódon épülethez értünk, mely még a 15. századból származik s melyet a vár renoválásakor is érintetlenül hagytak. A keskeny lépcsőzeten az emeletre érve egy kis szobába léptünk s vezetőnk érces hangon magyarázta: „Ezen szobában lakott dr. Luther Márton mint „György lovag“ 1521 május 4-től 1522 március 6-ig“. Leirhatatlan az a hatás, melyet ezen szavak mindnyájunkra gyakoroltak s alig volt szem, mely könybe nem lábat volna azon gondolatnál, hogy ott állunk, ahol az újkor legnagyobb prófétája töltötte mozgalmas és munkás életének legidillikusabb 10 hónapját. A kis szoba nagyjából még ma is olyan, mint Luther idejében volt, s valóban megható az az egyszerűség mellyel azon kor legnagyobbjai is megelégedtek. Az asztalt melyen a bibliafordítást végezte a látogatók, kivált az enyveskezü angolok ugyan forgácsokra szelve

*) Klingsor költői alak Wolfram v. Eschenbach Parzival-jában.

már régen széthordták a világ minden tájára, úgy hogy helyén most egy Luther szülői házából származó asztal áll, melynek minden éle vaspánttal van beszegve — de a többi bútor még mind a régi. Ott van a fenyődeszkából faragott egyszerű ágy, egy szekrény a Luther által használt könyvekkel s hozzá érkezett levelekkel, egy láda, lábzsámoly s a kályha. A falat most Luthernek valamint szüleinek s barátainak képei díszítik, a kályha mellett pedig egy nagy lyuk mutatja a falon azt a helyet, ahová állítólag kalamárisát az ördög után dobta. A vezető elbeszélése szerint már többször betapasztották e helyet, de egyes ügyes látogatók mindig találnak alkalmat arra, hogy emlékül észrevétlenül levakarjanak egy kis vakolatot, miáltal a lyuk ismét előáll. Most hozzá sem szabad nyulni semmihez s büntetés van szabva azokra, kik elmernének valamit emelni. Még egy pillantást vetettünk a két kis ablakon át, melyen Luther télen kenyérmorzsával a madárkákat etette s mely barátságos fényel tölti el a kis szobát, a vár alatt elterülő vadregényes thüringiai erdőségre, mely ritka szép vidéken barátaihoz intézett leveleinek tanúsága szerint maga Luther is gyakran elmerengett, aztán meghatva, ahogy beléptünk, elhagytuk a helyet, hálát adva az Úrnak, amiért nagy reformátorunknak a legnagyobb vészely idején ilyen testére és lelkére oly üdítőleg ható menedéket nyújtott.

Természetes, hogy mindaz amit így megmutatnak, a várnak csak egy kis része. Így a reformációi emlékszobába, mely a reformációra vonatkozó gazdag gyűjteményen kívül a legnagyobb német festőművészeknek 18 Luther életére vonatkozó festményét tartalmazza, csak külön engedélyvel szabad belépni. Így még csak az egyik 30 m. magas vártoronyra mentem fel, hogy még egyszer s teljes egészében élvezzem a Wartburg körül elterülő leirhatatlan szépségű természeti panorámát.

Sötét est lett, mire egy udvari vadász kíséretében, ki épen a város felé tartott és sok mindent elbeszél a mostani wartburgi életről, leértem Eisenachba, s lelkemben egyre visszhangzott Scheffel dala:

„Wo ich streife, wo ich jage,
Bleibt ein Wunsch mir ungestillt,
Weil ich stets im Sinne trage
Wartburg, deiner Schönheit Bild.“

A Hospiz éttermében szép, előkelő társaságot találtam. Vacsorára egyebek között teát rendeltem, mert az este igen hűvös volt s fáztam. A házi atya kérdésére, hogy mivel kívánom a teát, egész ártatlanul s jó hangosan hogy mindenki hallhatta, azt mondtam, hogy *rummal*. Lett erre nagy csudálkozás s miközben a háziatya kijelentette, hogy a Hospizban rumot nem adnak, s csak tisztán, tejjel vagy citrommal szolgálják fel a teát, mindenki szánalommal tekintett reám szegény „alkoholistára“. Mentségemre elmondtam, hogy soha semmiféle pálinkával nem élek, de a teát bizony, ha fázom, egy-két kanálka rummal iszom, mivel nálunk így szokás. Mire egy szemben ülő öreg úr, kiről utóbb megtudtam, hogy drezdai könyvkereskedő, megjegyezte, hogy „hébe korba egy-két csöp rum a téában, nem

olyan igen nagy bűn.“ Denique citromlével ittam meg a téát s oly jól esett, hogy azóta ezt a „nem épen oly nagy bünt“ is könnyen legyőztem és kerülöm.

Vacsora után csakhamar megismerkedett az egész társaság. Igazán oly kedélyesen eltársalogtunk, mintha egy családot képeztünk volna. S így is volt. Hisz mindnyájan testvérek voltunk a Krisztusban. A háziatyai felszólítására imádsággal s közös énekkel fejeztük be a napot.

(Folytatása következik.)

Egyházi élet.

Belföld.

— A misszióegyesület alapszabályainak jóváhagyása a misszió-ügy barátainál mindenütt halás örömet keltett s egyre többen jelentik be az ország minden vidékéről belépésüket. Legujabban *Zsilinszky* Mihály v. b. t. t., s bányakerületi felügyelő a következő szép szavakkal adta tudtul belépését: „Azt hiszem, hogy a magyarhoni evangélikus misszióegyesület létrehozása minden igaz evangélikus embert örömmel tölt el. Az Isten áldja mindazokat, akik lelkükben mélyen érzik, hogy nem elég szónoklatokkal tölteni az egyházi gyűléseket, hanem *belső* és *külső* misszióval is foglalkozni kell. Nehezen várom az alakuló gyűlés megtartását és a valódi keresztényies működés megkezdését. Ha az alakulás ez év decemberében megtörténik, akkor remélem, hogy az 1909. év áldásos lesz e fontos ügyünk előbbrevitelében. Ha olykor-olykor mutakozó gyengélkedésem miatt a pozsonyi alakuló gyűlésen személyesen nem is jelenhetnék meg, legyen róla Nt. úr meggyőződve, hogy lelkileg ott leszek. Előre is kérem, *hogy engem az alapító tagok közé bejegyezni méltóztassék.*“ — Egyébként arra való tekintettel, hogy a lelkészi kar december közepén, tehát az adventi időben, közvetlen a karácsonyi és ujévi nagy elfoglaltság előtt, nehezen távozhat hosszabb időre hazulról, másrészt pedig kívánatos, hogy a misszió-ügy barátai, az alakuló gyűlésen minél nagyobb számban vegyenek részt, abban történt megállapodás, hogy az alakuló gyűlés Pozsonyban 1909. évi február 2-án fog megtartatni. A programot idejében közöljük. Addig is újból kérünk mindenkit, aki szíven viseli a missziói szent ügyét, csatlakozásra.

— Az országos vallásegyleti szövetség megalakulásáról a mult számban nem valami elismerőleg s biztatólag emlékeztünk meg. Fájt, hogy az „evangélikus“ nevet mintegy restelve, s „szabadelvű politikai tendenciák“ szolgálata végett, ama különös hangzásu elnevezést vették fel, holott egyházi téren csak az olyan működést ismerhetjük el jogosultnak, mely evangéliumi alapon, magáért az evangéliumért folyik. *A politika még soha és sohol sem volt az egyház, az Isten országa javára.* Erre nézve ugyan-csak *Zsilinszky* Mihály önmagyméltóságától a következő általános érdekű felvilágosító sorokat vettük, melyeket olvasóink tájékoztatása céljából az illusztris levélíró szives engedelmével közlésteszünk: „Sok a mi bajunk! De kevés a puskaporunk. Ezt tudják ellenfeleink is; azért nem is igen félnék testületi felbuzdulásainktól. Ennek tulajdonitom azt a szégyenletes állapotot, hogy az országgyűlésen levő protestáns orsz. képviselők között alig akad egy is, aki állandó sérelmeink orvoslását és az 1848: XX. tc. becületos és részrehajlatlan végrehajtását merészelné követelni. — Az új mozgalom,

mely a „Vallásegyenlőségi szövetség“ neve alatt indult meg, eredetileg „Evangéliomi“ Szövetségnek volt tervezve. De az alakuló közgyűlésen felmerült az a történelmi tény, hogy a mi őseink Boeckskaytól kezdve 1848-ig a protestáns vallás szabadságára vonatkozó törvényeket *mindég* csak *liberális gondolkodású kath.* férfiak segítségével bírták megalkotni. Ma is úgy áll a dolog, hogy mi protestánsok, akik se igazi összetartást, sem igazi fegyelmet nem tudunk tartani, magunkra hagyatva semmit sem bírnánk kivívni. Keresni kellett tehát oly címet, mely a katolikusokat *ki ne zárja*. Ha megmaradt volna a „protestáns“ vagy az „evangéliomi“ jó jelző, akkor ezzel kizártuk volna a velünk egyformán gondolkodó katolikusokat, ami a cél elérését előre meghiusította volna. A leghelyesebb elnevezés az „antiklerikális szövetség“ lett volna, de azt is katolikus ellenesnek mondták volna. *Pedig mi nem a catholicismus ellen szövetkezünk, hanem az ultramontanizmus ellen.* De bármi legyen is a cím, fődolog, hogy egyetértünk a megvalósítandó célra nézve. Még a zsidókat is elfogadhatnók segédcsoport gyanánt, — már csak azért is, mert a sajtó, mely ma nagy hatalom, nagy részben az ő kezökben van! Mi nem vagyunk képesek egyetlen egy *napilapot* megalapítani, mert nincs hozzá pénzalapunk, amivel csak a kath. egyház rendelkezik. Ennek ma 4 *napi* lapja és *számtalan heti* lapja van. Aki figyelemmel kíséri a kath. mozgalmat, az okvetlenül észre fogja venni, hogy a mai catholicizmus felismerte a sajtónak óriási hatalmát. Még a római pápa is ennek fontosságára hívja fel a nála zarándokló csapatok figyelmét. Csak mi protestánsok, akiknek ősei már a XVI. században nagy haszonnal és szép eredménnyel használták ezt a szellemi nagy hatalmasságot, csak mi vagyunk olyan éhhetetlenek, hogy az apáink által használt legerősebb fegyvert engedjük kicsavarni kezeinkből és birkamódon türjük az ellenfeleink részéről ránk mért csapásokat! Ez a baj. Ami népünk el van hanyagolva; tompa érzéketlenséggel nézi a világ folyását, a vallási érzelmek pusztítását, egyházunk szellemi és anyagi hanyatlását! A statisztika rideg számai megrázó hangon hirdetik, hogy *egyedül a két protestáns egyház népe fogy évtizedek óta*, és pedig nagymérvű *kitérések* által!! Ennek figyelemmel kísérésére sincs emberünk, aki veszteségeinket s azoknak valódi okait felderítené! Már pedig e nélkül nem lehet céltudatos önvédelmet folytatni. Erre, nézetem szerint, *külön fizetett embert kellene tartanunk*, aki *ex asse* foglalkoznék betegségeink okainak feltüntetésével, és alapos tanácsokat adhatna a gyógyszerek felkeresésére. De hát kérem, ki győzné a mi bajainkat mind előszámolni . . . Ezuttal csak arra kérem, ne méltóztassék megütközni az Evangéliomi Szövetség újabb címe felett. Fődolog, hogy *egy korona* tagsági díj mellett száz ezreket tudjunk összehozni. Ha ellenfeleink és habozó névleges hűveink látni fogják, hogy a mandátumokat osztogató néptömegek nagy része velünk tart: akkor *bátorságot* is vesznek a klerikalizmus elleni harcra.“

— Kálvin János a „Prot. árvaházi képes naptár“ szerint. A kevéssel ezelőtt megjelent „Protestáns árvaházi képes naptár“ „Kálvin János“ c. cikkében a következőket olvassuk: „Nagy és tiszta jellem volt Kálvin. Nagy tehetséggel, erős hittel megáldott férfiú. Egyszerű, minden fényelgésnek, hiuságnak ellensége. Az imádkozást nagy fontosságúnak tartotta, ebben találta lelki erejének forrását. Egy ember sem volt hívebb meggyőződéséhez, egy keresztény sem volt mélyebben áthatva az ő megváltójának isteni kegyelme által, mint Kálvin volt. Nem volt senki — *még az apostolokat is ideértve* — aki a kötelességnek és az Isten dicsőségének lobogóját magasabban hordozta volna; senki ki a szentek szentének igéjével oly mélyre hatott volna; senki ki az egyháznak valódibb reformátora volt volna, mint Kálvin.“ Az egész cikknek — melyből csak Kálvin istenítésének legdrasztikusabb részét mutattam be a fentebbiekben — célja nyilvánvaló.

A Zoványi-féle ügygyel hozható kapcsolatba. Fekete úr cikkében rajongással akar ellensúlyozni, egy objektív ítélkező embert. Hogy Kálvin egyszerű volt, minden hiúságnak ellensége, az nem szorul bizonyításra, mert történeti tény. Azonban, hogy ő volna az egyház legvalódibb reformátora, az már tévedés; ő theokratikus eszméktől áthatott, uralkodni vágyó egyéniség, ki inkább beválna egy ujabbkori u. n. „prófétának“, aki elveiből, melyeket már 23 éves korában kifejt, nem enged, s így inkább megesontosodottnak, mint elveihez hűnek mondható. Genfbe való visszatérése után „Nagy Kálvinnak örök dicsősége“, hogy míg „a papok vészes uralmát megtörte“, addig „igazán a Krisztus királyi székét állította fel egyházában“, — melybe azután mint egyeduralkodó hierarcha maga ült. A legnagyobb szigort teremtette meg „szent Istennek legigazibb városában“ s az ellene keletkezett oppozíciót, tirannusra emlékeztető módon elnyomta. Talán ebben nagyobb Kálvin az apostoloknál? . . . Mi joga helyezi Fekete úr Kálvint az apostolok fölé? Talán nem voltak azok hívek felfogásukhoz? Vagy talán eredménytelen volt a működésük? Ha nem lett volna meg bennük az igazi szeretet Istenükhöz, felebarátaikhoz, sőt ellenségeikhez is, — nem úgy mint Kálvinnál —, vagy ha erőszakkal akarták volna elveiket érvényesíteni — mint Kálvin — akkor ma kereszténység nem létezne. Az igazi humanistát és reformátort jellemző gondolatszabadság utáni vágy, Kálvinnál hiányzik. Kálvin könyörtelenül elnyomta azt, akárcsak az akkori katolikus papság; őt ugyanazon hatalmi vágy hatotta át, mint azokat, kik ellen küzdött. Nála is a cél szentesítette az eszközt, s nem volt válogatós az eszköz megválasztásában. Ami után vágyódott, azt el is érte: haláláig önkényuralkodó volt Genf városában. Hívei akkor tisztelték, nálunk ma már félistent csinálnak belőle, — a reformátusok első szentjét. Csak vigyázzon a református egyház, hogy vissza ne kerüljön oda, ahonnan Kálvin kirántotta. A szerzőnek ajánlom, hogy figyelmesebben olvassa a bibliát, akkor az apostolokról másképp fog ítélkezni; s ne engedje magát elragadtatni rajongó szeretetétől, hanem tartsa meg objektív ítélőképességét, s ne helyezzen illuziókat a történeti valóság fölé. Hogy ez a cikk hogyan kerülhetett a Prot. árvaházi képes naptárba, melyet az *evangélikusok* között is terjesztenek, azt nem értem, s csak az árvaházi vezetőség ág. hitv. ev. tagjainak tudhatom be. Figyelmetlenségükkel bebizonyították, hogy mily közömbös rájuk nézve, hogy népünk ne csak kálvinista izü nagyzásokat tartalmazó, hanem valóban épületes olvasmányokat kapjon kezébe. Népünk nem áll még a műveltség ama fokán, hogy különbséget tudjon tenni történeti valóság és fantázmák közt. Agost. hitv. evang. lelkészeinknek nagyon is figyelmükbe ajánlom, hogy *legyenek óvatosak a naptár kiosztása alkalmával.*

Oroszvár.

Halvax Gyula.

— A Zoványi ügyre nézve igentaláló a pozsonyi „*Der Friedensbote*“ megjegyzése, melyet fordításban ide iktatunk: „A magyarhoni ref. egyházat jelenleg különös eset foglalkoztatja. A református körökben szívesen és szorgalmasan használt Warga-féle egyháztörténetből új kiadást kellett rendezni. Az új kiadás rendezésével s esetleges kiegészítésével Zoványi Jenő sárospataki tanárt bízták meg. Ez elkészítette a munkát, de szükségesnek találta, hogy a könyv egyes részeit megfelelően átdolgozza. Így pld. a Kálvinnal szóló részt is. Ezen fejezetben elismerte az igazságot s nyíltan beismerte, hogy Kálvin a mi nagy Lutherünk mellett még csak a reformátori nevet sem érdemli meg. Luther hőslélekűsége teljesen hiányzott nála, azért Luther volt és marad az igazi világreformátor. Még Genfben sem teremtett Kálvin valami újat, csak a már meglévőt tudta ügyesen a saját nézetének megfelelően rendezni. Türelmetlenségét, mely borzasztó kegyetlenségekre ragadta, szintén nem lehet kizárólag a „korszellem“ rovására írni. Az ő

jellemében feküdt az s szükségszerű következménye volt sokat magasztalt „erkölcsi szigorának“, ami azonban végre szintén nem volt egyéb, evangé-
liomellenes merev törvényszerűségnél. Körülbelül így jellemezte Zoványi a „reformátort,“ amivel *mi* s mindazok kik az igazságra törekeshetnek egyet-
érthetünk. De nem úgy a ref. egyház. A ref. egyház tisztai kerülete, melynek
fenhatósága alatt áll Zoványi, fegyelmi vizsgálatot indított ellene, a kifogásolt
lapot kitépette (!) a műből, sőt a szerzőt egyelőre állásától is felfüggesztette
S egyáltalán nincsen kizárva, hogy végre teljesen is elmozdítják állásából
Ime tehát az eretnek ítélet bizonyos neme az egyébként túlnyomóan
racionálisztikus református egyházban. S ez az egyházi szabadelvűségre s
általában hazai egyházi viszonyainkra igen jellemző. Az arcátlan hazugokat
(Irrgeister) kik Krisztusnak istenségét s az ő érdemének egyedüli és teljes
elegendőségét tagadják s így minden kereszténységnek s egészséges
egyháziasságnak alapját aláássák, — békében hagyják, sőt még meg is
csodálják s magasztalják őket „erős“ lelkük miatt. Tévtanokért senkit sem
zaklatnak nálunk. De aki tisztán emberi és történeti alakokat, kiket pedig
szabad és tudományos ítéletnek alá *kell* vetni, másképp mer megítélni, mint
ahogy azokat egy félig mithikus szemlélési mód alapján megítélni szokták,
azt üldözik és kövekkel dobálják. — Találóbban alig lehetne szomorú
egyházi közviszonyainkat jellemezni.

— **A brit- és külföldi bibliatársulat** forgalma 1907-ben Magyar-
országon, Ausztriában (Boszniával és Hercegovinával), Romániában és Szer-
biában összesen 196.898 példányt tett ki. E példányok előállításai és for-
galmi költsége 255.167 K volt, míg az eladott példányokért 113.250 K folyt
be, úgy hogy a bibliatársulat csak ezen egy évben 141,916 K 30 f-t adott
hozzá a sajátjából. 1907-ben Budapesten, Pécsen, Bécsben és Prágában
nyomatott a társulat 161.794 példányt. Itt említjük meg, hogy a társulat
kiadásában most jelent meg először az eredeti szöveggel egybevetett és
átdolgozott egész Szent Biblia, tehát úgy az ó- mint az új-testamentum,
magyar kiadásban, mely a budapesti raktárban (IV. ker., Deák-tér 4.) két
koronáért kapható. Ezen új kiadásra legközelebb még visszatérünk.

— **Az evangélikus férfiak és ifjak szövetsége Pozsonyban** ezidén
is november 21-én tartotta évi ünnepét. Ünnepi szónok ez alkalommal a
szövetség I. elnöke Schmidt K. J. lelkész, theol. licenciátus volt, ki Filipp.
3, 6—14. alapján az evangéliomban rejlő bőségről beszélt. Ez a kegyelem-
nek bősége a mi megigazulásunkra és az erőnek bősége a mi megszentelé-
sünkre. Este 7-kor a népiskola tornaacsarnokában jól látogatott összejövetel
volt, melyen a tagok Nitschinger tanító vezetése alatt több kardalt adtak
elő, néhányan szavaltak, lic. Schmidt lelkész pedig Nikolai Fülöpről, a kiváló
luth. hitvallóról és énekszerzőről tartott előadást. A zárszót és befejező
imát Pröhle Henrik lelkész tartotta. Sok *ilyen* evang. szövetséget egyhá-
zunknak!!

— **Oroszvárott**, Németjářfalu filiájában e nyár folyamán Halwax
Gyula theológus „evang. férfi- és ifjusági szövetség“-et szervezett, mely
okt. 25-én este kiválóan sikerült reformációi ünnepélyt rendezett. Közének
után Zimmermann János lelkészelnök tartott megnyitó beszédet, melyben
kifejtette, hogy milyen alapon és szememben kell a szövetségnek működni,
hogy úgy a tagoknak, mint a gyülekezetnek s egyházunknak áldásává legyen,
mire Schneemeier Márton lic. tanuló szavalata s újabb közének után Halwax
Gyula theol. akad. hallgató értekezett „Luther mint énekköltő“ cím alatt.
Ima, áldás és ének fejezte be a méltóságos lefolyású ünnepélyt. Legyen
ezen szövetség méltó társa és követője a pozsonyinak.

— **Bethlen Gábor-Kör.** Az ország fővárosában, ebben a nagy
Babilonban, hol az élet forratagába kikerült ifjura annyi kísértő, annyi

esábító leselkedik, van egy egyesület, mely biztos várul akar szolgálni a protestáns ifjuságnak, hogy megvédje azt a rossztól, a bünbeeséstől, felmutassa neki az evangéliom szövétnekét, hogy annak világa mellett biztos úton járjon és hogy figyeljen lépteire, melyeket az aggódó szülői gondoskodás már ellen nem őrizhet. Amely egyesület szorgalmas munkával, tiz körmével összekapargatott filléreiből segítségére siet annak a szegény protestáns ifjunak, aki a körülményekkel számot nem vetve, hanem sorsát egyedül a Gondviselésre bízva, lelke vágyát követve feljön a fővárosba, s csak akkor látja, mily nehéz itt az élet. Mennyi ilyen szerencsétlen ifjut mentett már meg a kétségbeesés örvényének szélétől s adott vissza a társadalomnak, a hazának, az egyháznak! Ez a szent célú egyesület, melynek vezetősége ifjai lelkesedéssel dolgozik, küzd Istenért, hazért, ifjuságért: a „*Bethlen Gábor-Kör*“. A kör elnöksége most esdő szóval fordul a prot. lelkészekhez és társadalomhoz, annak pártfogását kérve, hogy nemes célját minél eredményesebben megvalósíthassa. Ajánljuk az egyesületet híveink s gyülekezezteink jóindulatú figyelmébe!

Külföld.

— **Nikolai Fülöpnek**, a „Tündöklő hajnali csillag“ és „Vigyázzatok! azt kiáltják“ kezdetű hatalmas egyházi énekek zseniális költőjének f. év október 26-án ünnepelte a protestáns világ halálának háromszázéves emlékét. A költő 1556 augusztus 10-én a waldecki Mengerlinghausenben született, ahol atyja lelkész volt. Iskoláit Erfurtban és Wittenbergben végezte. Miután Herdeckében és Kölnben mint lelkész rövid ideig működött, 1587-ben Wildungenba került, ahol 1596-ig maradt. Itt írta két énekét is, melyek közül az egyiket a „Tündöklő hajnali csillag“ kezdetűt a korálok királyának, a másikat ezek királynéjának nevezik. Igazi gyöngyök ezek az énekek! S jóllehet ugyszólván egyedül maradtak csak ránk Nikolai énekei közül, mégis elegendők, hogy a költő nevét hallhatatlanná tegyék; s ahol Luther és Gerhardt énekei hangzanak, ezek is felesendülnek. A dallamokban is mennyi erő, mennyi báj! Arndt János mondja róluk: „Minden, minden behatol a szívbe s megvidámítja az ízeket és velöket.“ — 1596-ban Nikolai a westfáliai Unnába került, ahol szükség volt egy a még mindig hatalmas római, s mindinkább előnyomuló református egyházak ellen erélyesen harcoló lutheránus lelkészre. S költőnk az volt. Már Wildungenben is küzdött Kálvin tanai ellen s irt Krisztusnak emberi természete szerint való mindenüttjelenlétéről, mely művét maga is „*kalapácsütés*“-nek nevezi. Unnában a reformátusok előnyomulása ismételten is harcba szólította. Ép úgy küzdött a pápa, mint „*a kereszténységben belül levő Antikrisztus*“ ellen is, amiért egy alkalommal, midőn spanyol harcosok ütöttek a városra, menekülnie kellett. Legnehezebb napjait 1597-ben élte, mikor Unnában a pestis dühöngött. Nikolai megállta helyét s mikor a betegség az ő házába is bejutott s a halál folytonosan szeme előtt volt, „*szívét és gondolatait elfordította a világtól*“. Ekkor írta legszebb könyvét: *Az örök élet örömeinek tükövét*, melyben sok szorongatott lélek talált enyhülést. — Életének utolsó éveiben Hamburgban működött, hol szintén úgy pásztorkodási, mint irodalmi és polemikus téren nagy tevékenységet fejtett ki. Itt halt meg 1608 október 20-án.

— **A Gusztáv Adolf-Egylet** ezidén szept. 21-től 25-ig Straszburgban (Elzasz) tartotta közgyűlését a város 70.000 evangélikus lakosának s a vidék protestáns közönségének tömeges részvétele mellett. A valamennyi templomban művészi keretben lefolyó istentiszteleteken a német birodalom elsőrendű egyházi szónokai prédikáltak s istentisztelet után a kiállított szent edényeket osztották szét ünnepélyesen. Különösen megható volt az új

helyőrségi templomban tartott gyermekistentisztelet, hol a sok ezer gyermekhez Zaulek brémai lelkész, a gyermekek szeretetadományának megteremtője prédikált. A szept. 23-án lefolyt első nyilvános főgyűlésen dr. Pank elnök jubileumáról, kihez a közgyűlés hódoló táviratot intézett. Majd, miután férfias szavakkal visszautasította Erzberger centrumpárti képviselőnek azon aljas vádját, mintha a „Gusztáv Adolf-egylet“ az osztrák „Los von Rom“-mozgalom segélyezésével „hazaáruló“ mozgalmat támogatna, a nála megszokott előkelő módon kifejtette, hogy az egyletnek mint eddig, úgy ezután is meg kell maradnia az evangélikus bennsőség, nagylelkűség és irgalmaság útján. Nagyhatású beszédében azt is érintette, hogy ezúttal utóljára vezette a közgyűlést, hogy tehát vissza akar vonulni az egylet vezetésétől, de az az osztatlan elismerés, mellyel minden szava találkozott, megmutatta, hogy az egylet korántsem gondol arra, hogy kipróbált, kiváló vezérértől megváljon. Az egylet titkára: Braunschweig lelkész által előterjesztett évi jelentés szerint a fiókegyletek száma 2021-ről 2035-re, a nőegyletek száma 665-ről 696-ra emelkedett s az egylet bevétele 2,017.525 márka volt, miből segélyezésre 1,857.087 márka fordított. A 350.000 elzászi protestáns 37.000 m. különadományt tett le a közgyűlés asztalára, a straszburgi evang. főgimnázium ifjúsága 1050 márkát; Zaulek lelkész „gyermek-adományára“ pedig 17.200 m. gyűlt össze, mit a steierországi Fürstenfeld kapott. Jövőre a waierni (karinthia) gyermekmenhely kapja ezt az adományt, mire Zaulek legalább 25.000 márkát szeretne a németországi elemi iskolákban összegyűjteni. — Legérdekesebb mozzanat évenként a nagy szeretetadomány megszavazása, ami ezidén 22.586 m. volt a győztes s 6903 m., illetőleg 6953 m. a két legyőzött gyülekezet részére. A szavazásnál Sao Leopoldo brazíliai gyülekezet 12, Habinghorst wesztfáliai 51 és Keresd (Kreisch) magyarországi (Erdély) 232 szavazatot nyert, így hát ez lett a győztes. Dr. Teutsch, az erdélyi szász evang. egyház püspöke meleg szavakkal köszönte meg az adományt, melyben ezúttal először részesült magyarországi gyülekezet. Tudjuk, hogy egyes, főképen sovinizta és klerikális lapok (pl. az „Alkotmány“) milyen gyanúsítással teljes kommentárral adtak hirt ezen reánk oly megtisztelő s felemelő eseményről; pedig a Gusztáv Adolf-Egyletet, amint azt Pank idei megnyitójában is kifejtette, nem vezérli más, mint *egyházi* érdek. A 3 javaslatba hozott gyülekezet közül Keresd szorul rá a legjobban a segélyre, azért a legtöbb szavazat ráesett. — A közgyűlés esti népgyűlésein az egész földkerekség evang. diaszporájából összesereglett kiküldöttek tartottak beszédeket. Szóhoz jutott itt az osztrák, magyar, francia, belga, olasz, brazíliai, spanyol stb. szórvány. Sajnos azonban, hogy míg pl. a szomszédos Ausztriából hűsznál több küldött vett részt s az erdélyi kis szász lutheránus egyház is több képviselőt küldött ki, addig hazai egyházunkat egyetlen egy küldött képviselte a közgyűlésen. De még ennek is örülnünk kell, mert volt idő, midőn egyházunk egyáltalán nem képviseltette magát ezen nagy jöltevőjének közgyűlésén. Hogy a Gusztáv Adolf-Egylet még mindég milyen fejlődésképes, mutatja az, hogy 1907. évi bevétele ismét 47.805 márkával nagyobb volt az 1906-iki bevételnél. A magasztos lefolyású közgyűlést a nemrég renovált Hohkönigsburg királyi várba rendezett közös kirándulás fejezte be.

— **Katholikus propaganda az északi országokban.** A klerikális ujságok Ausztriában s ujabban nálunk Magyarországon is, egyre azon keseregnek, hogy mennyi pénzt küld a protestáns Németország Ausztriába a „Los von Rom“ mozgalom támogatására, sőt már azzal is fenyegetőznek, hogy ha ez tovább is így folyik, úgy a Németországgal fenálló politikai szövetség felbontását fogják követelni. Németországban persze mosolyognak

ezen sületlen fenyegetőzésen, mert az ottani protestáns köröknek hitbéli kötelességük, hogy amíg az egykor erőszakkal rekatholizált Ausztriában tizezrenként térnek vissza az emberek az evangélikus egyházba, azok lelki gondozásáról a legnagyobb anyagi áldozatok árán is gondoskodjanak. Sokkal több joggal kérdezhetnők mi protestánsok, hogy mit keres a római propaganda a csaknem kizárólag evangélikus Dániában, Svédországban és Norvégiában, a hol „a katolikus hit terjesztésére szolgáló társaság“ valóságos missziót folytat a protestánsok között? Svédországban már 10 év előtt 11 kath. áldozár (kik közül azonban csak kettő bennszülött) és számos apáca működött ilyen értelemben, kik e célból 5 missziói főállomást és több mellékállomást, 9 kath. iskolát, néhány nevelő intézetet és kórházat tartottak fenn, — s mindezt az 5 millió evangélikus között szétszórtan lakó mintegy 1200 katolikus részére. Dániának az apostoli vikárius jelentése szerint plane 70 kath. áldozárja, 400 apácája, 30 temploma és kápolnája, 2 kath. gimnáziuma, 1 felsőbb reálskolája s 12 nagy kath. kórháza van s mindez a 3 millió evangélikus lakosság között élő 11.000 katolikus számára. Magában az ország szívében Kopenhágában már 1903-ban 7 templom illetőleg kápolna létezett a 2330 katolikus részére, kikre 8 lelkész és számos jezsuita és redemptorista pater ügyelt, a kik mellett az ország más vidékein még lazaristák, prämonstratenziek, Mária társaságbeli atyák és egyéb szerzetesek „téritenek“. Norvégiában meg már épen 15 kath. főállomás van 21 templommal és 5 kápolnával, 13 kath. iskola számos kath. tanító apácával és hittérítővel, néhány az első áldozásra előkészítő intézet, 10 kath. kórház, 2 árvaház stb. 25 lelkészen kívül, kik közül azonban csak 4 bennszülött, itt különösen nagy sereg apáca „dolgozik“, kik mind német, francia és olasz illetőségűek. Norvégiában csak mintegy 2500 katolikus van, a több mint 2 millió evangélikus lakosság között. S ha meggondoljuk, hogy ezen toladó katolikus propaganda az említett országokban minden erőlködése dacára sem ér el semmit, mert a bevándorolt katolikusok közül évről-évre sokkal többen térnek át az evangélikus egyházba, mint ahány bennszülött evangélikust a propagandának a pápás egyházba csábítani sikerül, úgy valóban csodálkoznunk kell, hogy a nevezett országok kormánya ezen vakond-munkát eltűri s megengedi. Ez csak azon határtalan evangélikus türelmességből magyarázható, mely elviseli azt is, hogy pl. a 98% -ig lutheránus Szászország nyakán olyan bigott katolikus uralkodó-család ül, melyből egy jezsuita páter (Miksa herceg) hirdeti a katolikus hitet s melyben egy Montignoso hercegnő képviseli a katolikus erkölcsöt. Persze, ezek sem fogják Szászországot szent Bennohoz visszavezetni.

Egyről-másról.

— **Zsid. 12, 22.** Midón Fülöp, Macedónia királya Athen szépségéről hallott, annyira el lön ragadtatva, hogy így kiáltott fel: „E város az enyém lesz, akár pénz, akár fegyver árán!“ Kedves Testvér! Mennyit hallasz te is az élő Isten városának — a mennyei Jeruzsálemnek — szépségéről, mely messze felülmulja a büszke Athen szépségét. Miért nem mondod te is: „E város az enyém lesz, kerüljön bármennyibe!“

— **Lukács 18, 13.** „Isten, légy irgalmas nekem bűnösnek!“ ez imában a buzgók szíve dobbanását érezzük, minden igaz hívő vele él és vele hal. A híres Copernicus sirkövére vésette a kegyelemnek eme kérő igéit. Az istenfélő Wellman így szólt halálos ágyán, mikor hitbuzgó, tevékeny életére utaltak: „Elég az nekem, ha mint szegény bűnös a mennyek országába juthatok.“

Persely.

1908. október 21-től november 20-ig a következő adományt vettük:

A Lipcsei Misszió részére egy franzfeldi egyháztagtól Bohus Károly lelkész és országgy. képviselő által 5 K. — **Eddigi főösszeg: 312 K 71 f.**

A nemesszívű adakozónak hálás köszönetet mondva, lapunk perselyét továbbra is olvasóink s barátaink áldozatkészségébe ajánljuk. **Szerkesztőség.**

Üzenetek.

D. H. R—ck. 1 márka 20 pfennig. — **L. K. M—r.** A küldött előfizetés már 1909-re szól. **P. E. K—ó.** Báresak sokan volnának, akik mint Ön, előre beküldenék a jövő évi előfizetést. Akkor gond nélkül lehetne a lapot szerkeszteni. De hányan vannak, akik elfogadják azt, sőt még haragudnak, ha egy szám nem jelenik meg a hónap végén pontosan, — az előfizetés beküldésére azonban nem gondolnak. Elképzelheti, mily nehéz ily körülmények között a lapot kiadni, mely pedig általános felfogás szerint — „szükséget pótol.“ — **J. Gy. L—s.** Gottholdot ismertetés végett küldtem. A másik kérdésre már megadta annak idején az Ev. Egyh. Szemle a feleletet: Tristissima facies. Ezidén is így volt!

Amerikai Cottage-szivólégrendszerü orgona-harmoniumokat

a legolcsóbban szállít

Pajkr Rezső és Társa

Budapest, X., Delej-utca II₂. sz. (Tisztviselőtelep.)

Európai rendszer szerinti harmoniumjait is ajánlja. — A remek hang, az amerikai rendszer elmés szerkezete által létrehozva, saját dicséretét zengi. Jelentékenyen olcsóbb az amerikai gyártmánynál.

Részletfizetés 8 koronától.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve. — 5 évi jótállás.

Bérmentes szállítás az utolsó vasuti állomásig.

Zongorák, pianinók, pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban pontos orgonaméretekkel templomok, szemináriumok részére és mint gyakorló orgonák.

Tanerőknek s lelkészeknek külön százalékengedmény. — Részletfizetésre minden hitelképes egyének.

Kedvező alkalom! 6 koronáért küldök 4 és fél kiló (kb. 50 drb.) kevésse megsérült finom enyhe

piperezsappant

rózsa, liliomtej, orgonya, ibolya, rezeda, jázmin és gyöngyvirágból szépen összeválogatva. — A pénz előleges megküldése esetén vagy utánvétellel küldi:

Auffenberg József, Budapest, VII., Verseny-utca 6. sz.